

УДК 351:342.5

<https://doi.org/10.31470/2786-6246-2022-1-53-70>

ГБУР З.В. – доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування, Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика

ORCID ID:0000-0003-4536-2438

ГБУР Е.М. – Студент 3-го курсу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Т.Г.Шевченка

ЗАВАДА О.Г. – магістр державного управління, завідувач навчальним кабінетом кафедри ракетних військ факультету ракетних військ і артилерії Національної академії сухопутних військ імені Петра Сагайдачного

ORCID ID:0000-0002-6296-5831

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню впливу політичних процесів на українське державотворення. Державотворення є складним процесом, що відбувається в політичному просторі та є важливою складовою політичного розвитку в сучасному світі. Процес державотворення обумовлює існування держави, за якою закріплено статус головної ланки політичної системи суспільства та основного політичного інституту; результативність процесу державотворення неможливо уявити поза політичного простору, часу та розвитку. Визначено, що під політичним процесом потрібно розуміти форму функціонування політичної системи суспільства, що характеризує її зміни в просторі та часі; послідовність політичних подій; сукупність суб'єктів політики, що забезпечує функціонування та розвиток політичної системи.

Доведено, що політичний процес це складна динамічна система, яка включає в себе певні компоненти та рівні, зокрема, загальнонаціональний, регіональний, місцевий та мікрорівень. В Україні процес формування політичної системи розпочався з часів проголошення незалежності. Демократія є вектором розвитку українського суспільства та спрямованістю вітчизняного політичного процесу. Визначено, що чинником державотворення є постійний моніторинг перебігу політичного процесу з урахуванням діяльності політичних партій. Основними завданнями державотворення в Україні визначено побудову власної суверенної держави, вдосконалення міжетнічних відносин, встановлення міцних зв'язків з іншими державами світу, зміцнення національної економіки та вітчизняної армії.

Ключові слова: політичний процес, державотворення, державне управління, держава.

Hbur Z. – Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor, Professor of the Department of Healthcare Management and Public Administration, Shupyk National Healthcare University of Ukraine Kyiv, Ukraine

Hbur E. – student of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Zavada O. – Chief of Department of Rocket Forces of Faculty of Rocket Forces and Artillery of Petro Sahaidachny National Academy of Ground Forces, Master of Public Administration

THE INFLUENCE OF POLITICAL PROCESSES ON STATE-BUILDING IN UKRAINE

Abstract. The article is devoted to the study of the influence of political processes on Ukrainian state formation. State formation is a complex process

that takes place in the political space and is an important component of political development in the modern world. The process of state formation determines the existence of the state, which has the status of the main link in the political system of society and the main political institution; the effectiveness of the state-building process cannot be imagined outside of political space, time and development. It is determined that the political process should be understood as a form of functioning of the political system of society, which characterizes its changes in space and time; sequence of political events; a set of policy actors that ensures the functioning and development of the political system. It has been proven that the political process is a complex dynamic system that includes certain components and levels, in particular, national, regional, local and micro level. In Ukraine, the process of forming a political system began with the declaration of independence. Democracy is a vector of development of Ukrainian society and the direction of the domestic political process. It is determined that the factor of state formation is the constant monitoring of the political process, taking into account the activities of political parties. The main tasks of state formation in Ukraine are to build its own sovereign state, improve interethnic relations, establish strong ties with other countries, strengthen the national economy and the domestic army.

Key words: political process, state formation, public administration, state.

Постановка проблеми. Здійснення державотворення є головною метою будь-якої держави. Державотворча політика та її належний розвиток стає підґрунтям розвитку держави та системи права, сприяє розвитку всіх політичних та правових явищ. Проблема належного державотворення для суверенної України постала з перших днів її існування та в геополітичних реаліях сучасного існування. Головними труднощами державотворення виступають проблеми побудови демократичної та належної вертикалі державної влади, що має відповідати світовим стандартам.

На даний час Україна переживає складні етапи свого розвитку в усіх сферах суспільного життя. – соціально-політичній, економічній та

культурній. Тому, всі політичні реформи в Україні спрямовані на підвищення результативності державного управління та успішного виходу з соціально-економічної кризи. Ключове значення для розвитку та формування української державності мають процеси модернізації та демократизації, значний вплив на які чинить глобалізація.

Все що відбувається навколо нас можна розглядати як процес постійної зміни стану. Вважається, що «політичний процес складається як відповідно до свідомих намірів суб'єктів, так і в результаті різноманітних стихійних впливів» [1, с. 75]. Необхідність втручання в процес тісно пов'язана з наявністю проблем в тій чи іншій сфері.

Процес формування політичної системи України розпочався з часів проголошення незалежності в Україні. Зміст та спрямованість вітчизняного політичного процесу зумовило обрання демократії як вектору розвитку суспільства. Характер політичного режиму, порядок організації державної влади, роль та місце громадянського суспільства в системі суспільних відносин визначають системні зміни політичної системи. Визначальним чинником формування державних і місцевих органів влади є моніторинг перебігу політичного процесу з урахуванням діяльності політичних партій.

Важливим аспектом здійснення політичного процесу та політичного управління слід вважати потреби держави відігравати провідну роль у здійсненні процесів державотворення та в професійному управлінні суспільними процесами. В історичному тривалому та складному процесі були закладені особливості сучасного вітчизняного державотворення. На початку перших століть нашої ери наука довела факт існування українців як етносу. Загальну систему етнічної культури утворює комплекс суспільно-побутових явищ, який складається з важливих складових, зокрема, самосвідомості. В процесі етногенезу на певному етапі з'являється державність політичний орган життєдіяльності етносу, який трансформується в націю. Тому, цілком природнім є інтерес суспільства до проблеми політичного управління в здійсненні процесів

державотворення та підготовки й ухвалення важливих політико-управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретико-методологічних проблем державотворення в Україні присвячено наукові роботи відомих вітчизняних науковців. Серед сучасних вітчизняних дослідників хотілося б відзначити праці: Колосовської Н. Д., Кравченко В. І., Ходаковського В. Ф., Бутирської Т. О., Сурмін Ю. П., Бакуменко В. Д., Михненко А. М., Куц Ю. О., Куць О. М., Семенова В. М. тощо. Проте, на сучасному етапі деякі питання державотворення в Україні, потребують подальшого дослідження та систематизації.

Метою статті є дослідження впливу політичних процесів на державотворення в Україні у сучасних трансформаційних реаліях.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах демократичні процеси в Україні актуалізували дослідження проблематики впливу політичних процесів, що здатні забезпечити трансформаційний шлях розвитку суспільства. Для більшості країн Європи політичні процеси визначають подальшу перспективу організації публічної влади. Ефективність політичного процесу є дійсним показником динамічної характеристики розвитку держави. Так, наприклад, в результаті реформування політичної системи, переходу до демократії, відбувається формування нових політичних інститутів, що сприяють виникненню інноваційних методів та механізмів взаємодії суб'єктів політичних відносин між собою. При цьому основний упор робиться на вироблення оптимального політико-правового механізму функціонування політичної системи: діяльність суб'єктів політики повинна здійснюватися в рамках політико-правових норм та конфігурацій цивілізованої взаємодії.

Формування та розвиток державотворення в нормативній та емпіричній політології звично зводиться до створення законодавцем тих чи інших інститутів, а потім до їх закріплення в практиці державного управління. Даний підхід помітно обмежує поняття держави та фактичне

функціонування політики. Самодостатнього значення набуває воля законодавця, яка фактично ототожнюється з волею держави.

Умовою виникнення та функціонування суверенних держав є не тільки монополізація влади в рамках чітко визначеної території, але й визнання права на подібну монополію з боку аналогічних монополістів за межами їх території з боку різних політичних акторів всередині їх території.

Для характеристики самого процесу взаємодії в природі та суспільстві, а також змін, що відбуваються протягом даної взаємодії використовується поняття «процес». Таким чином, поняття політичного процесу, тобто процесу, що відбувається в сфері політики, відображає динамічну сторону буття політичної системи суспільства.

Вивчення теорії та практики політичного процесу має важливе наукове та прикладне значення. Виявлення закономірностей його протікання дозволяє політичним інститутам та політичним діячам управляти політичними змінами, спрямовувати їх в позитивне русло, виключаючи або пом'якшуючи їх негативні наслідки, оптимізувати діяльність політичної системи щодо державотворення [4, с. 58].

Необхідно відзначити, що в сучасній політичній науці існують різні точки зору на те, що таке політичний процес. На думку Р. Доуза політичний процес необхідно ототожнювати з політикою в цілому. Ч. Меріам розглядає політичний процес із усією сукупністю поведінкових акцій суб'єктів влади, зміною їх статусів та явищ. С. Хантінгтон пов'язує політичний процес з функціонуванням та трансформацією інститутів влади. Д. Істон розуміє його як сукупність реакцій політичної системи та виклики зовнішнього середовища. Д. Мангейм та Р. Річ трактують його як складний комплекс подій, що визначає характер діяльності державних інститутів та їх вплив на суспільство [2, с. 7.].

Політичний процес – це послідовна реалізація функцій політичної системи суспільства, що включає певну сукупність послідовних дій

суб'єктів політики щодо завоювання, утримання та використання державної влади, регулювання соціальних, економічних, духовно-культурних та політичних відносин та вирішення практичних завдань в різних сферах суспільного життя, це послідовна зміна стану суб'єктів та об'єктів політики, а також відносин між ними в результаті їх взаємодії, це послідовність розвитку політичних подій та явищ [15, с. 340].

Об'єктом політичного процесу виступають різні явища та процеси, а також індивіди, соціальні інститути, що підпадають впливу суб'єктів політичного процесу з метою їх зміни та переводу в новий якісний або кількісний стан. Об'єктами політичного процесу є також новостворювані інститути, відношення тощо, наприклад, нові закони, нові політичні партії, нові органи державного управління [9, с. 101].

Ресурси політичного процесу співпадають з ресурсами політичної влади, оскільки діяльність політичних суб'єктів щодо управління політичним процесом за сутністю є реалізацією ними своєї влади.

Політичний процес це складна динамічна система політичної та соціальної взаємодії. Дана система включає в себе певні компоненти та може аналізуватися з різних точок зору. В рамках внутрішньополітичних процесів виокремлюють чотири рівні (рис. 1)

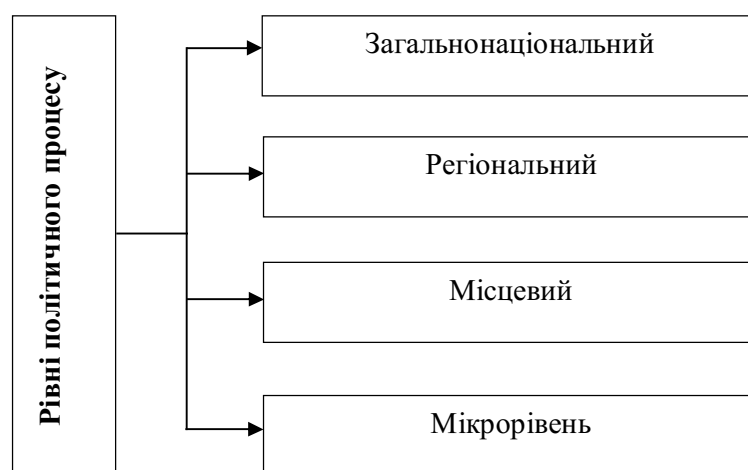


Рис. 1. Рівні політичного процесу

Джерело: [10, с. 35].

До загальнонаціонального рівня відносять процеси, в яких приймають участь політичні суб'єкти загальнодержавного масштабу (вищі органи держави та політичні партії, загальнонаціональні лідери, інститути громадянського суспільства, електорат в цілому), під час яких вирішуються політичні, економічні, соціальні, духовно-культурні та інші проблеми всієї держави.

Регіональний рівень включає процеси, що відбуваються в адміністративно-територіальних одиницях, в них приймають участь суб'єкти політики регіонального рівня, які вирішують проблеми відповідного масштабу.

Місцевий рівень охоплює політичні процеси, що реалізуються в межах місцевих територіальних утворень, вони стосуються діяльності органів місцевого врядування та місцевих політичних партій щодо вирішення проблем життєзабезпечення населення відповідних територій.

До мікрорівня належать політичні події та зміни, що стосуються окремих особистостей, наприклад процес формування їх політичних поглядів та лідерських якостей або їх особиста позиція щодо будь-якого політично важливого питання.

Реформування політичної системи це процес якісної трансформації всього державного та суспільного устрою, що сприяє змінам всіх її ключових параметрів. Як засвідчує політична практика, перетворення не завжди мають позитивний результат. Дійсно, якщо політичні реформи добре продумані, політична еліта своєчасно реагує на непередбачені обставини, основною метою маючи реалізацію інтересів та потреб суспільства. В цьому випадку своєчасно відбувається коректування призначених планів соціально-політичного та економічного розвитку держави. В результаті відбувається успішне реформування політичної системи, її успішна модернізація [9, с.101].

Україна приймає участь в глобальному політичному процесі в декількох напрямках:

- встановлення зв'язків з країнами-лідерами світового політичного процесу та побудова міждержавних відносин з країнами-сусідами;
- співпраця з міжнародними організаціями;
- інтеграційні відносини та регіональна співпраця.

В контексті зміни ролі держави у світі, українська державо центристська модель участі в світовому політичному процесі є на сьогодні найбільш вигідною, але вона є сумнівною в довготривалій перспективі, оскільки несе у собі певні ризики, зокрема, загрози для ідентичного та прогресивного розвитку економічної, соціальної й культурної сфер.

Для сучасної політичної ситуації в Україні характерні криза державності, втрата політичного управління, криза національної ідентичності, оскільки ті політичні процеси, що на даний час відбуваються є свідченням того, що влада не може знайти виходу з кризи. Як зазначає А. Пахарев, сьогоднішня реальність справедливо відзначає змушує переосмислити питання про роль особи, її внесок у політичний процес перехідного періоду розвитку суспільства. [11, с. 161].

Органи державної влади та місцевого самоврядування є активними учасниками політичного процесу, чинять значний вплив на формування та реалізацію державної політики країни та процес державотворення. Внаслідок непродуманих реформ через некомпетентність вищого політичного керівництва зміни можуть носити негативний характер та сприяти негативному розвитку внутрішньодержавних явищ та процесів, які можуть призвести навіть до деградації та розпаду політичної системи. Головною причиною цього є втрата політичним керівництвом легітимності народу.

В різні історичні періоди для багатьох держав характерні проблемні питання державотворення. На даний час кризові явища в сучасному державотворенні зумовлені факторами трансформації суспільства, переходом від радянського владного механізму до демократичного

функціонування держави з запровадженням верховенства права як визначної правового механізму гарантування для соціуму.

Серед ключових чинників впливу на процеси державотворення науковцями визначено наступні (рис. 2).



Рис. 2. Чинники, які впливають на процеси державотворення
Джерело: [13, с. 68].

Державотворення представляє собою вищий рівень теоретичної абстракції, що об'єднує в собі тотальність держави, державну владу, право, правову систему, політичний процес та державну волю. Складові державотворення, взаємопов'язані та інтегровані в даному понятті, не замінюють, а тісно взаємодіють та взаємодоповнюють один одного.

Головні ознаки державотворення наведено на рис. 3.

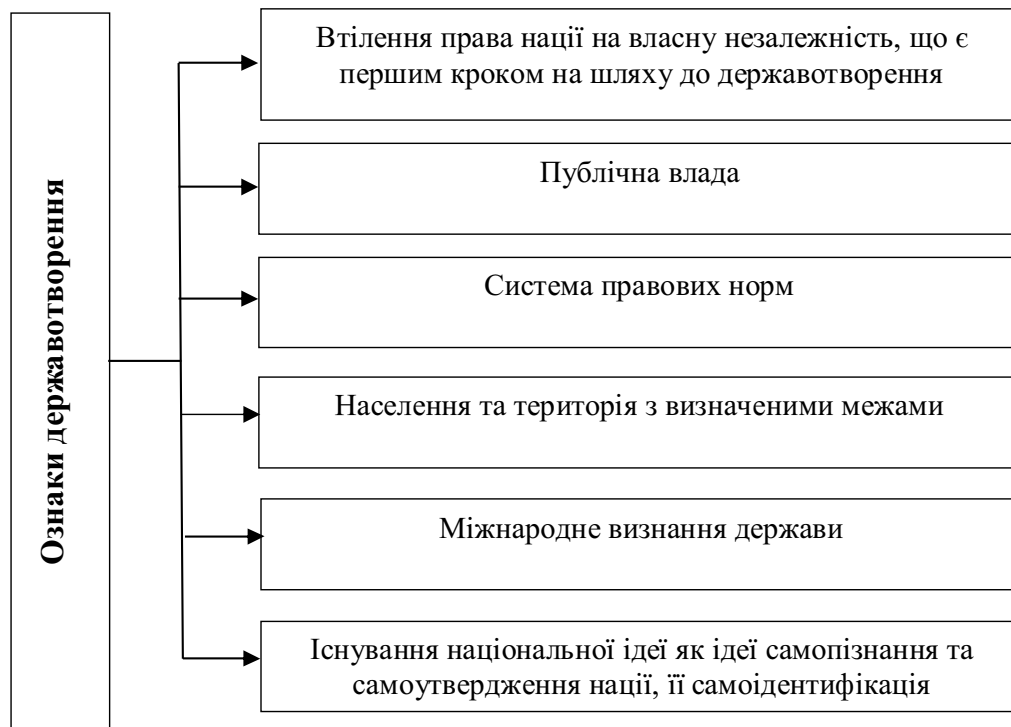


Рис. 3. Ознаки державотворення

Джерело: [12].

Відштовхуючись від даних ознак, можна стверджувати про становлення сучасного українського державотворення. Так, за роки незалежності Україна стала на шлях побудови демократичної правової та соціальної держави. Демократія, верховенство права, права людини в сучасній Україні орієнтовані на визнані світові стандарти.

Із проголошенням Декларації про державний суверенітет (1990 р.) і прийняттям Акта проголошення незалежності (1991 р.) Україна здобула суверенне право на існування й формування перспектив свого розвитку, що було закріплено в Конституції (1996 р.), що актуалізує практичний пошук ефективних шляхів державотворення, сенсом якого є демократична, соціальна і правова держава європейського типу.

Історія українського державотворення є складною, оскільки особливість її полягає в тому, що українська територія є результатом політичного розвитку, в якому етнічна сторінка історії та її політична,

тобто військова, дипломатична, економічна тощо складові не завжди збігаються [5, с. 11]. Державотворення – це побудова усього матеріального та духовного буття цілого народу. Як вважають українські дослідники С. Грабовський, С. Ставрояні та Л. Шкляр в історії українського народу наявні усі моменти, які визначені для етногенезу народів, що перейшли із стадії етнічності в стадію націотворення та державотворення [5, с. 10].

Особливе значення історичний фактор має для держав, що перебувають в умовах внутрішньо- або зовнішньополітичного конфлікту. Цей фактор володіє потенціалом для мобілізації суспільства, подолання внутрішніх суперечностей і посталих зовнішніх загроз. Від нього великою мірою залежить успішність процесу державотворення. Важливість згаданого чинника підвищується також унаслідок того, що держава і суспільство як складні й багатовимірні, але не ізольовані системи відчують істотний вплив зовнішніх суб'єктів управління (інших держав, світового співтовариства, наддержавних об'єднань різного характеру та ін.), що також мають власні політичні інтереси. Унаслідок цього діяльність держави повинна бути спрямована як на утвердження у практиці державного управління та суспільному житті ідей та цінностей, що консолідують соціум, так і на протидію деструктивним зовнішньополітичним впливам [8, с. 45].

В Україні основними завданнями державотворення можна визначити наступні:

- побудова власної суверенної держави;
- розбудова політичних інститутів та ліквідація тоталітарних політичних структур;
- оздоровлення міжетнічних відносин та національне відродження;
- встановлення зв'язків з іншими державами світу;
- формування законодавчої, виконавчої та судової влади;
- формування ринкової економіки, орієнтованої на соціальні потреби населення;

- зміцнення української армії;
- ефективна взаємодія центральної та місцевої влади [7, с. 54].

Сучасні суспільно-політичні процеси, нові виклики й загрози у внутрішній і зовнішній політиці дають підстави вести мову про завершення початкового етапу становлення України як незалежної держави. Відповідно сьогодні починають активізуватися проблеми подальшого вибору й визначення стратегії і тактики нашого суспільно-політичного розвитку.

В Україні можна виокремити п'ять основних рис, притаманних поняттю державотворення (рис. 4).

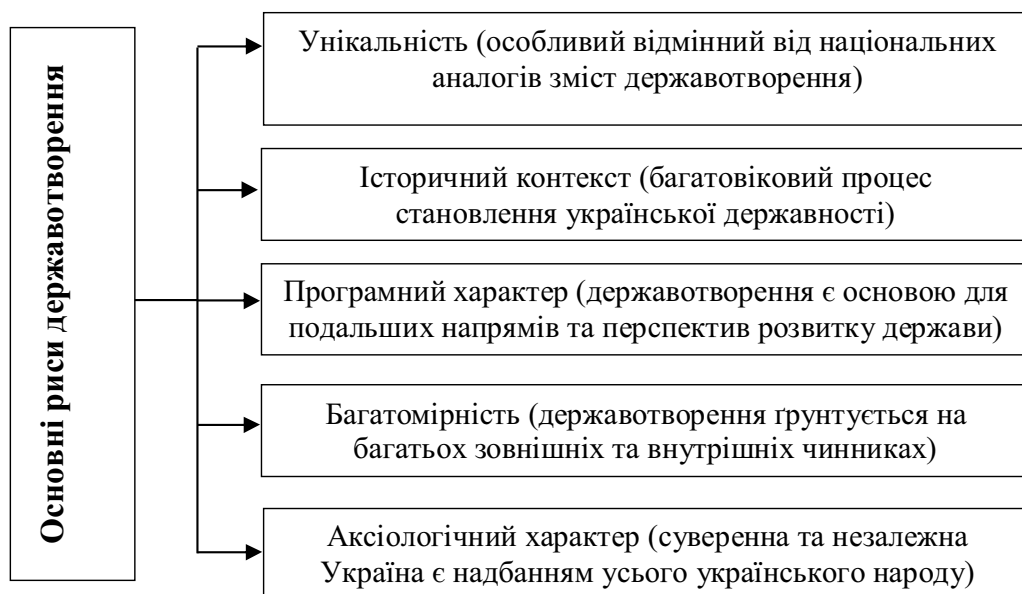


Рис. 4. Основні риси державотворення в Україні

Джерело: [14, с.35]

Структура процесу державотворення може бути зроблена за допомогою аналізу взаємодії між різними політичними акторами, а також шляхом виявлення динаміки цього явища. Крім того, велике значення має оцінка чинників, які впливають на процес державотворення. В цілому структуру процесу державотворення можна визначити як сукупність взаємодій між його акторами; логічну послідовність подій політичної

історії, пов'язаних з еволюцією держави як інституційного початку суспільного життя; «сюжет» розвитку політичної системи, який включає виникнення, становлення, розвиток та занепад держав «в періоді» [10, с. 229].

30-річний досвід незалежності показав, що сама незалежність держави не є інструментом уникнення від усіх негараздів. На даний час ми маємо певні проблеми в соціальній, економічній та духовній сферах. Присутня нестабільність та невизначеність в політичному житті. Тривають проблеми не у всьому досконалій системі правосуддя, присутні протистояння інтересів між законодавчою та виконавчою гілками влади, наявні порушення прав людини.

Не можна стверджувати, що в Україні не вживаються заходи щодо виправлення даних ситуацій. Зокрема, сформовані та здійснюються соціально-економічні перетворення, адміністративно-правова та судова реформи тощо. Дані процеси реформування державного та суспільного життя набули перманентного характеру. Оскільки реформи нерідко розтягуються на невизначений час, присутня слабка наукова та методологічна обґрунтованість [6, с. 67].

Значною мірою сучасним станом задається перспектива існування України. Сучасний стан України визначається функціонуючою практикою державотворення, в результаті якої шляхом формування державних інститутів і відносин відбувається втілення державності. Наявність прямого й зворотного зв'язку є принциповою особливістю державного управління як чиннику впорядкування процесів і станів держави. Обов'язковою умовою державного управління є механізм зворотного зв'язку, його штучне руйнування викликатиме руйнування системи державного управління.

Аналіз ресурсів процесу державотворення в сучасному політичному просторі наводить на думку, що виникнення та становлення нових держав відчувають на собі вплив двох, з одного боку самостійних, з другого – взаємопов'язаних процесів – глобалізації та демократизації, що

характеризують головні тенденції суспільного розвитку на сучасному етапі політичної історії. Глобалізація та демократизація представляють собою два потужних чинники, вплив яких на світовий простір викликає його трансформацію: їх вплив розповсюджується на всі політичні процеси та події, які відбуваються в світі, і як наслідок на формування нової структури політичної світобудови [10, с. 230].

Висновки. В Україні на даний час відбуваються глибокі трансформаційні процеси та особливої уваги потребує політична стабілізація в державі, що впливає на зміни та їх ефективність в усіх сферах життя, що у свою чергу сприяє зміцненню державності. Управлінські структури різних рівнів і масштабів формують політичні сили, які приходять до влади та здійснюють власну політику, що є засобом цієї влади. Політична влада має універсальну властивість, що дає їй можливість функціонувати в усіх сферах суспільних відносин.

Має існувати концепція політичного управління, тобто система поглядів на базові принципи, пріоритетні напрями, цілі, завдання та інструментарій політичного управління. Концепція політичного управління тісно пов'язана з системою цінностей. В різних політичних суб'єктів можуть бути різні концепції політичного управління, але реалізувати їх в масштабах держави, враховуючи наявні ресурси, може лише один політичний суб'єкт – сама держава, що в вузькому сенсі розуміється як сукупність політичного керівництва та адміністративного апарату.

Нарощування потенціалу держави включає в себе процес створення політичного потенціалу, здатність мобілізації та розподілу ресурсів, спрямованих на виробництво та добробут окремих секторів держави. На даний час в Україні основою розвитку сучасних політичних процесів є розвиток ідеологічної діяльності, виходячи з національних інтересів у глобальному розвитку, завдань глобального суспільства та трансформації національних інтересів у стратегічні завдання розвитку суспільства. Це стане підґрунтям міцної економічної бази та відновленням перспективних напрямів національної економіки.

Як показує досвід розбудови української держави, гарантувати успішну реалізацію планів національного розвитку може лише участь ідейно-свідомих лідерів політичних сил та організація активної громадської участі в контролі за управлінською діяльністю. Національна ідеологія, побудована на національній ідентичності обов'язково має вбирати в себе специфічні риси сучасних політичних процесів. Адже відстояти право України на національний розвиток у сучасному глобалізованому світі може лише ідеологічна оснащеність.

Список використаної літератури:

1. Баранов Н.А. Теория политики: политический процесс. СПб: Изд-во БГТУ, 2003. 413 с.
2. Батурина Т.Г. Информация в политическом процессе: автореф. дис. ... к.ф.н. : 09.00.11. Улан-Удэ, 2003. 22 с. Бурятский гос. Ун-т
3. Горлач М.І. Політологія. Х. : ДЦ «Єдинорог», 2002. 640 с.
4. Грабовський С. Нариси з історії українського державотворення. К.: Генеза, 1995. 608 с.
5. Кульчицький С. В. Закономірності державотворчого процесу у незалежній Україні. К.: НАН України ; Ін-т історії України, 2001. 160 с.
6. Куць О. М. Етнонаціональні чинники державотворення. Х. : Вид-во ХарPI УАДУ “Магістр”, 2002. 106 с.
7. Макаренко О. М. Історія державності як фактор державотворення в Україні. *Розвиток системи державного управління в Україні*. 2015. Вип. 2(49). С. 43–49.
8. Ніколаєва МІ. Практичні заходи щодо стабілізації політичної системи сучасної України. *Перспективи*. 2002. №1 (17). С. 101–105.
9. Осипова С. А. Процесс государствообразования в современном мире: особенности протекания и политические риски. *Актуальные проблемы политики*. 2015. № 54. С. 229–235.
10. Пахарев А. Д. Політичні інститути і процеси в сучасній Україні: навчальний посібник. Київ : Ін-т політ. і етнонац. дослід. ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. 183 с.

11. Українська державність: етапи становлення (2018). URL: <http://www.golos.com.ua/rus/article/302908> (дата звернення: 29.09.2021).

12. Черевко А. Еволюція наукових поглядів на державотворчі процеси та ступінь їх демократизації в сучасній вітчизняній теорії державного управління. *Теорія та історія державного управління*. 2016. №2(29). С. 67–78.

13. Шемшученко Ю. С., Скрипнюк О. В., Кресіна І. О. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 632 с.

14. Clark E., Geppert M. Socio-political processes in international management in post-socialist contexts: Knowledge, learning and transnational institution building. *Journal of International Management*. 2006. Vol. 12 (3). Pp. 340–357.

References:

1. Baranov, N. A. (2003). *Teoriya politiki: politicheskij process* [Politics theory: political process], Izd-vo BGTU, SPb [in Russian].

2. Baturina, T. G. (2003), “Information of the political process”, Ph.D. Thesis, Social philosophy, Buryat State University, Ulan-Ude [in Russian].

3. Gorlach, M. I. (2002). *Politologiya* [Politics], DC Edinorog, Kharkiv [in Ukrainian].

4. Grabovskij, S. (1995). *Narisi z istoriyi ukrayinskogo derzhavotvorennya* [Essays on the history of Ukrainian statehood], Geneza, Kyiv [in Ukrainian]

5. Kulchickij, S. V. (2001). *Zakonomirnosti derzhavotvorchoho procesu u nezalezhnij Ukrayini* [Regularities of the state-building process in independent Ukraine], In-t istoriyi Ukrayini NAN Ukrayini, Kyiv [in Ukrainian]

6. Кус, О. М. (2002). *Etnonacionalni chinniki derzhavotvorennya* [Etnonational factors of state formations], Vid-vo HarRI UADU “Magistr”, Kharkiv [in Ukrainian].

7. Makarenko, O. M. (2015), “History of statehood as a factor of state formation in Ukraine”, *Rozvitok sistemi derzhavnogo upravlinnya v Ukrayini*, vol. 2(49), pp. 43–49 [in Ukrainian]

8. Nikolaeva, M. I. (2002), “Practical measures to stabilize the political system of modern Ukraine”, *Perspektivi*, vol.1 (17), pp. 101–105 [in Ukrainian]

9. Osipova, S. A. (2015), “The process of state formation in the modern world: features and political risks”, *Aktualnye problemy politiki*, vol. 54, pp. 229–235 [in Russian].

10. Paharev, A. D. (2011), *Politichni instituti i procesi v suchasnij Ukraini: navchalnij posibnik* [Political institutions and processes in modern Ukraine: a textbook], In-t polit. i etnonac. doslid. im. I. F. Kurasa NAN Ukraini, Kyiv [in Ukrainian].

11. Holos of Ukraine (2018), “Ukrainian statehood: stages of formation”, available at: <http://www.golos.com.ua/rus/article/302908> [in Ukrainian].

12. Cherevko, A. (2016), “Evolution of scientific views on state-building processes and the degree of their democratization in modern domestic theory of public administration”, *Teoriya ta istoriya derzhavnogo upravlinnya*, №2(29), pp. 67–78 [in Ukrainian].

13. Shemshuchenko, Yu. S., Skripnyuk, O. V. & Kresina, I. O. (2001). *Derzhavotvorennia i pravotvorennia v Ukrayini: dosvid, problemi, perspektivi* [State building and law-making in Ukraine: experience, problems, prospects], In-t derzhavi i prava im. V. M. Koreckogo NAN Ukrayini, Kyiv [in Ukrainian].

14. Clark, E. & Geppert, M. (2006), “Socio-political processes in international management in post-socialist contexts: Knowledge, learning and transnational institution building”, *Journal of International Management*, vol. 12 (3), pp. 340–357 [in English].

*Подано до редакції 18.01.2022 р.
Прийнято до друку 23.02.2022 р.*